

REFERAT

IMPERIUL BIZANTIN SI BISERICA ORTODOXA

COORDONATOR: Profesor Constanta Victoria RADULESCU

AUTORI:

DINU DORIANA - CLASA a-X-a E
COMAN CRISTINA - CLASA a-X-a E
TEODORESCU MIHAELA - CLASA a-X-a E

IMPERIUL BIZANTIN SI BISERICA ORTODOXA

I. Locul Bizantului in istoria evului mediu

Imperiul Bizantin a luat nastere dupa criza din secolul al -III- lea cand sunt slabite bazele lumii romane .

Initial Bizantul a fost un oras grec situat pe malul european al Bosforului, stramtoare ce separa Asia Mica (astazi Turcia) de Europa. Intelegand importanta acestei asezari inconjurate de apa din trei parti, imparatul Constantin a repus bazele acestui oras in 330 d. Hr. Numit Constantinopol dupa numele imparatului, orasul a devenit “noua Roma”, de unde era guvernata jumatatea de Est a Imperiului. Spre deosebire de Vest, aceasta regiune mai avea resurse si bogatii considerabile, inclusiv orase importante; toate acestea iau dat posibilitatea sa faca fata cu succes perioadelor grele care urmat, culminand in 476 cu caderea Imperiului Roman. Jumatatea de Est a Imperiului Roman s-a transformat intr-un stat grec ortodox-Bizantul. Roma ajunge sa devina un asa zis “oras mort” .

Arhitectura Imperiului Bizantin este ilustrata intr-o maniera frapanta de marele zid de incinta al Constantinopolului, aparat de 200 de turnuri. In plan civil arhitectura bizantina se situeaza la raspantia dintre lumea romana si cea orientala. Influenta romana este reprezentata de terme si forumuri, iar cea orientala este perceptibila in adoptarea bisericii cu cupole, asa cum este Bazilica Sfanta Sofia, construita intre 532 si 537. Epoca de aur a arhitecturii bizantine este reprezentata si de Bazilicile Sfintii Apostoli si Sfintii Sergius si Bacchus din Constantinopol.

Imperiul Bizantin în 1265 (William R. Shepherd)

In timp ce in Occident, in secolul al -V- lea, Imperiul Roman se prabuseas sub loviturile invaziilor barbare si in galia, in spania, in africa, in italia regalitati barbare inlocuiau guvernarea Cezarilor bizantul cunostea alta soarta.

Desigur si el a avut de suferit datorita invaziilor hunilor si a slavilor din sec al -VI- lea si al -VII- lea a arabilor si a bulgarilor in sec al -VII- lea smulgandu-i parti din teritoriul imperiului fie definitiv, fie temporar si au lasat deseori in interiorul imperiului triburi barbare .

DINU DORIANA - CLASA a-X-a E
COMAN CRISTINA - CLASA a-X-a E
TEODORESCU MIHAELA - CLASA a-X-a E
LICEUL ECONOMIC „COSTIN C. KIRITESCU”

IMPERIUL BIZANTIN SI BISERICA ORTODOXA

Miniatură înfățișându-l pe Vasile al II-lea (secolul al XI-lea)

Printre importantele porți ale incintei, *Poarta de aur* era cea prin care patrundea în oraș cortegiile militare și triumfale.

Constantinopolul, capitala Bizantului a fost timp de secole cel mai frumos oraș al Europei, dar niciodată nu a căzut în mâinile cuceritorilor, niciodată suveranii barbari nu au luat locul împăraților bizantini și în capitala neatinsă a monarhiei au rămas vii amintirea Romei și tradiția română (1). Împăratul bizantin s-a considerat întotdeauna necesarul legitim și continuatorul Cezarilor ; el pretindea că e singurul care are dreptul să poarte numele de împărat și cu toată energia a contestat acest drept **lui Carol cel Mare, Otto cel Mare, lui Frederic Barba Rosie** în care vedea niște uzurpatori (2).

Împăratul aflat la Constantinopol a continuat să guverneze Balcanii, Grecia și estul Mediteranei. Deși numim această regiune Imperiul Roman de Răsărit, pentru cei aflați sub conducerea sa noua stăpânire era cunoscută sub numele de Imperiu (oricât de instabil ar fi fost acesta). Pe de altă parte, ei sperau că Apusul nu era pierdut pentru totdeauna. Însuflețit de această idee, Împăratul Iustinian (527 – 565) a inițiat o puternică mișcare militară, recucerind Africa de Nord, Italia și sudul Spaniei. De multe ori politica imperială a avut ambiția de a reconstitui imperiul roman dispărut. Visul mare al lui Iustinian a fost acela de a recuceri provinciile din occidentul pierdut și, în adevăr, el a reușit să reia Africa, Italia, o parte din Spania și să facă iar din Mediterana un loc roman. Fără îndoială această recucerire a fost destul de efemeră – Africa încă de la sfârșitul secolului al VIII-lea, o mare parte din Italia la mijlocul secolului al VIII-lea au fost pierdute sub dominația imperială, dar amintirea acestei mari încercări a rămas vie în Bizanț ; în secolul al X-lea bizantinii dădeau împăratului din secolul al VI-lea numele de Iustinian cel mare, în secolul al XII-lea Manule Comnenul este mandru de a fi numit noul Iustinian și el visa deasemenea să încorporeze Italia în Imperiul Bizantin și chiar se gândea să mute din nou capitala monarhiei la Roma.

1,2 Charles Diehl, *Marile probleme ale istoriei bizantine*, Editura pentru literatură, 1969

DINU DORIANA - CLASA a-X-a E
COMAN CRISTINA - CLASA a-X-a E
TEODORESCU MIHAELA - CLASA a-X-a E
LICEUL ECONOMIC „COSTIN C. KIRITESCU”

IMPERIUL BIZANTIN SI BISERICA ORTODOXA

imparat bizantin din primele secole in costum de ceremonie

Desigur ca totul era doar o iluzie, dar in organizatia interna a imperiului se mentinea traditia romana, institutiile romane continuau traditia sa dureze si, desi evoluand cu incetul, in timp ele isi lasau urmele in multe institutii bizantine (3).

Domnia lui Iustinian a fost marcata de o serie de realizari remarcabile: amendarea legii romane si construirea unor cladiri impozante, cum ar fi Hagia Sophia (catedrala Sfanta Sofia), sunt doar o parte din aceste realizari.

In secolele VIII-IX, Bizantul cunoaste alte dispute religioase, numite "luptele iconoclaste". In plan religios, este un conflict intre adversarii cultului icoanelor si partizanii venerarii venerarii icoanelor. Imaginile lui Hristos si ale sfintilor din biserici sunt distruse si in locul lor sunt pictate animale, pasari si motive vegetale. In fruntea "distrugatorilor de icoane" se afla imparatii insisi, care au ca tel sa recupereze de la biserica averile imense si prestigiul politic pierdute de la puterea imperiala in veacurile trecute. Sunt secularizate amri bunuri funciare, desfiintate manastiri, caluagrii sunt obligati sa revina la viata activa pentru a mari numarul contribuabililor si a sporii baza de recrutare a armatei. Cultul icoanelor este restabilit (843), dar puterea si prestigiul imparatului s-au consolidat in raporturile cu biserica.

3. Ch. Diehl, *Marile probleme ale istoriei bizantine*. Editura pentru literatura 1969

DINU DORIANA - CLASA a-X-a E
COMAN CRISTINA - CLASA a-X-a E
TEODORESCU MIHAELA - CLASA a-X-a E
LICEUL ECONOMIC „COSTIN C. KIRITESCU”

IMPERIUL BIZANTIN SI BISERICA ORTODOXA

Harta Imperiului Bizantin în jurul anului 550. Zonele colorate în verde indică cuceririle pe durata domniei Iustinian I.

Cu o armată foarte bine pregătită și riguros reorganizată ca un stat din “prima linie”, aflat permanent sub amenințarea Islamului, Imperiul Bizantin a rezistat timp de opt secole. Cea mai importantă cheie de rezistență a constituit-o sistemul de apărare al Constantinopolului, prin intermediul a trei ziduri care s-au dovedit de neștrăpuns. Constantinopolul era totodată cel mai mare și mai superb oraș al creștinătății, leagăn al unei culturi în care artele și, în general, rafinamentul îi faceau pe cruciați și pe feudații din Apus să se simtă ca niște bieți provinciali.

De-a lungul secolelor al IX-lea și al X-lea, misionarii bizantini l-au convertit la ortodoxism pe sârbi, bulgari și ruși. Aceasta a fost una dintre importanțele victorii pe care bizantini le-au obținut în epoca de aur, care a durat începând cu domnia lui Vasile I (867-876) până la domnia lui Vasile al II-lea (976-1025); armatele imperiale au continuat ofensiva, cucerind o mare parte a Balcanilor și a Orientului Apropiat.

După înfrângerea de la Manzikert o refacere parțială a puterii imperiului a fost posibilă în timpul domniei împăraților din dinastia Comnen. Primul împărat al dinastiei a fost Alexius Comnen, viața și realizările lui fiind descrise de fiica sa, Ana Comnena, în lucrarea *Alexiad*. Împăratul a început să refacă armata bazându-se pe sistemul donațiilor feudale (*pronoia*) și a eliberat o parte dintre teritoriile cucerite de turcii selgiucizi. Eforturile lui pentru formarea unei alianțe cu Occidentul s-au materializat în declanșarea primei Cruciade, care i-au permis să recapete controlul asupra Niceii. Următoarele cruciade (4) au dovedit un caracter din ce în ce mai controversat.

Deși nepotul lui Alexius, Manuel I Comnen, a fost un prieten al cruciaților, nici una dintre părți nu a putut uita excomunicarea reciprocă, iar bizantinii au început să devină din ce în ce mai suspicioși cu privire la intențiile cruciaților romano-catolici, care traversau neîncetat teritoriul imperial.

4. Ch.Diehl, *Figuri bizantine*, Editura pentru literatură 1969

DINU DORIANA - CLASA a-X-a E
COMAN CRISTINA - CLASA a-X-a E
TEODORESCU MIHAELA - CLASA a-X-a E
LICEUL ECONOMIC „COSTIN C. KIRITESCU”

IMPERIUL BIZANTIN SI BISERICA ORTODOXA

Deși cei trei împărați ai dinastiei Comnen ar fi putut alunga turcii depășiți numeric, nu a fost niciodată în interesul lor să facă așa ceva, deoarece recucerirea Anadoliei ar fi însemnat împărțirea puterii imperiale într-o mai mare măsură cu aristocrații latifundieri, ceea ce ar fi micșorat puterea centrală. Pe termen lung ar fi salvat imperiul, dar recucerirea întregii Anadolii nu a fost în interesul familiei Comnen.

Germanii din Sfântul Imperiu Roman și normanzii din Sicilia și Italia au continuat să atace imperiul în secolele al XI-lea și al XII-lea. Orașele-stat italiene, cărora Alexius le acordase privilegiile comerciale în Constantinopol, au devenit ținta sentimentelor antioccidentale. Venețienii erau cei mai puțini iubiți, deși corăbiile lor erau baza flotei bizantine. Turcii selgiucizi au rămas o amenințare continuă, bizantinii conduși de împăratul Manuel fiind înfrânți în bătălia de la Myriokephalon în 1176.

Frederick Barbarossa a încercat să cucerească Imperiul Bizantin în timpul celea de-a treia Cruciadă, dar efectul cel mai devastator l-a avut a patra Cruciadă.

Deși scopul declarat a acestei cruciade era cucerirea Egiptului, venețienii au preluat controlul expediției, și, datorită influenței lor, cruciații au cucerit Constantinopolul în 1204. A fost format așa numitul Imperiu Latin, un regat feudal efemer, dar care a slăbit grav Imperiul Bizantin. În tot acest timp, Regatul Sârb a devenit din ce în ce mai puternic, reușind să cucerească noi teritorii și formând Imperiul Sârb în 1346.

Au apărut trei state succesoare ale Imperiului Bizantin: Imperiul Niceii, Imperiul Trebizondului, și Despotatul Epirului. Primul, controlat de Palaeologi, a reușit să recucerească Constantinopol în 1261 și să învingă Despotatul Epirului, revitalizând imperiul, dând însă prea multă importanță provinciilor europene, în condițiile în care provinciile asiatice ar fi trebuit să fie principala preocupare. Pentru o perioadă, imperiul a supraviețuit numai datorită faptului că musulmanii erau prea divizați pentru a organiza un atac cu sorți de izbândă. Atunci însă când acest lucru s-a schimbat, Imperiul Otoman a cucerit tot teritoriul bizantin, cu excepția a câtorva orașe porturi.

Bizantinii au cerut ajutorul occidentalilor, dar acesta nu a fost acordat decât în schimbul reunificării bisericilor. Reunificarea bisericilor a fost legiferată, dar cetățenii simpli ortodocși nu au fost de acord cu acceptarea romano-catolicismului. Au sosit în ajutor un număr de mercenari, dar multe puteri occidentale au preferat să lase Bizanțul să moară și nu au făcut nimic să-i împiedice pe otomani să cucerească ultimele teritorii independente.

Constantinopol a fost considerat la început un obiectiv prea greu de cucerit, dar, odată cu apariția tunurilor, zidurile, care fuseseră scutul inexpugnabil al orașului timp de 1000 de ani, nu au mai oferit o apărare cospunzătoare împotriva atacatorilor otomani. Sultanul Mehmed al II-lea a cucerit Constantinopol pe 29 mai 1453, după un asediu de două luni. Ultimul împărat bizantin, Constantin al XI-lea Paleologul, a fost ultima oară văzut în viață intrând în luptă alături de civilii care apărau meterezele orașului. Mehmed al II-lea a cucerit de asemenea Mistra în 1460 și Trebizondul în 1461.

Pentru toate aceste motive, imperiul bizantin se bucura în întreaga lume a Evului Mediu de un prestigiu în comparabil, Constantinopolul era singurul mare oraș creștin

DINU DORIANA - CLASA a-X-a E
COMAN CRISTINA - CLASA a-X-a E
TEODORESCU MIHAELA - CLASA a-X-a E
LICEUL ECONOMIC „COSTIN C. KIRITESCU”

IMPERIUL BIZANTIN SI BISERICA ORTODOXA

din Europa – el era, după cum spune Villahardomin “ orasul suveran între toate “și bizantinii îl numeau simplu “ Orasul” (e polis) adică prin excelență, orasul unic.

Constantinopolul era o capitală admirabilă, plină de biserici celebre :

Sfânta Sofia “ biserica cea mare “, și care era așa de frumoasă, după cuvântul unui scriitor bizantin “ când ai vorbit despre ea, nu mai poți vorbi despre nimic altceva”.

Era plină de mănăstiri ilustre, dintre care multe erau centre de cultură intelectuală sau artistică, posedă o multitudine de relicve prețioase, decât posedă întreaga latinătate după cum spunea un personaj al secolului XII-lea.

Constantinopolul era, în adevăr, cum s-a zis frumos, Parisul Evului Mediu. Calătorii se întorceau de acolo cu o impresie uimitoare despre minunile sale

“ puteți ști că privira mult timp Constantinopolul cei care nu-l văzuseră niciodată, că nu credeau că putea fi pe lume un oraș așa de bogat, cum văzuseră ei pe acele ziduri înalte și acele turnuri frumoase cu care era închis de jur împrejur de palatele bogate și bisericile înalte din care erau atâtea că nimeni nu putea crede dacă nu le văzuse cu ochii, și lungul și largul orașului care era suveran între toate “

Datorită prestigiului său, imperiul bizantin a putut să răspândească în lumea Evului Mediu o puternică influență

Sfârșitul Imperiului Bizantin

Secțiuni ale zidurilor Theodosiene din Constantinopol, așa cum arată ele astăzi.

5. Fl. Brammstein Silvestre, *Ghid de cultură generală, Editura Orizontului, București, 1991*

DINU DORIANA - CLASA a-X-a E
COMAN CRISTINA - CLASA a-X-a E
TEODORESCU MIHAELA - CLASA a-X-a E
LICEUL ECONOMIC „COSTIN C. KIRITESCU”

II. VENERAREA ICOANELOR SI MISCAREA ICONOCLASTA

Criza grava provocata de iconoclastism (secolele VIII-IX) a avut multiple cauze : politice, sociale si teologice. Urmand interzicerea din Decalog, crestinii din primele doua secole nu si-au faurit imagini. Dar in Imperiul de Rasarit, interdictia este ignorata incepand din secolul al III-lea, cand o iconografie religioasa(figuri sau scene inspirate din Scriptura) isi face aparitia in cimitirele sau lacasurile unde se adunau credinciosii. Aceasta inovatie urmeaza indeaproape cultului moastelor. In secolele IV si V imaginile se multiplica si cinstirea lor se accentueaza.

Tot in aceste doua secole se precizeaza critica si apararea icoanelor. Principalul argument al iconografilor era functia pedagogica - in special pentru nestiutorii de carte – si virtutile sfintitoare ale imaginilor. Abia spre sfirsitul secolului al VI – lea si in cursul secolului al VII – lea imaginile devin obiect de devotiune si cult, in biserici precum si in locuinte. Lumea se ruga, se prosterna in fata icoanelor; oamenii le sarutau, le purtau in procesiuni. In aceasta perioada vedem marindu-se numarul icoanelor miraculoase – izvor de forta supranaturala – care ocroteau cetatile, palatele, armatele. Intre cele mai celebre era icoana infatisand chipul lui Hristos din cetatea Edessa socotita in stare sa respinga atacul armatelor persane, sau imaginea lui Hristos zugravita deasupra marii porti in bronz de la palatul imperial din Constantinopol, a carei distrugere, in 727, va marca debutul iconoclastismului.

Asa cum remarca Ernst Kitzinger, aceasta credinta in puterea supranaturala a imaginilor, presupunind o anume continuitate intre imagine si persoana pe care o reprezinta, este trasatura cea mai importanta a cultului icoanelor in secolele al VI – lea si al VII – lea. Icoana este “o extensie, un organ al divinitatii insasi”.

IMPERIUL BIZANTIN SI BISERICA ORTODOXA

Cultul imaginilor a fost interzis oficial de imparatul Constantin al V – lea, in 726, si anatemizat de Sinodul iconoclast de la Constantinopol, in 754, principalul argument teologic fiind idolatria implicata in glorificarea icoanelor. Al doilea Sinod iconoclast, cel din 815, a respins cultul imaginilor in numele christologiei. Caci este, spuneau iconoclastii, imposibil sa zugravesi chipul lui Hristos fara a subintelege si faptul ca reprezinta si natura sa divina (ceea ce este o blasfemie) sau fara sa separi cele doua naturi inseparabile ale lui Hristos (ceea ce ar fi o erezie). Euharistia, in schimb, reprezinta adevarata imagine a lui Hristos, caci ea este patrunsa de Duhul Sfânt; astfel, euharistia, spre deosebire de icoana, poseda atat o dimensiune divina cat si materiala.

Teologia iconofila cea mai sistematica a fost elaborata de Ioan Damaschinul (675 – 749) si Theodor Studitul (759 – 826). Sprijinindu-se de Dionisie Areopagitul, cei doi autori subliniaza continuitatea intere spiritual si material. “Cum puteti voi, care sunteti vizibili, scrie Ioan Damaschinul, sa adorati lucruri care sunt invizibile?”. “Spiritualismul” excesiv al iconoclastilor ne aminteste de vechii gnostici, care considerau ca trupul lui Hristos nu era fizic, ci celest. Ca urmare a intruparii, imaginea lui Hristos a fost facuta vizibila, anulandu-se astfel interdictia Vechiului Testament de a figura vreodata divinul. Asadar aceia ce neaga ca Hristos poate fi reprezentat de o icoana neaga implicit realitatea Intruparii. Totusi, cei doi autori precizeaza ca imaginea nu este identica in esenta si in substanta cu modelul sau. Imaginea este o aseuire care desi oglindeste modelul, isi mentine deosebirea fata de acesta. Prin urmare, iconoclastii se fac vinovati de blasfemie cand considera euharistia o imagine ; caci, identical atat in esenta cat si in substanta cu Hristos, euharistia este hristos, nu imaginea lui.

In ce priveste icoanele sfintilor, Ioan Damaschinul scrie : “ In viata fiind, sfintii erau plini de Sfantul Duh si, dupa moartea lor, gratia Sfantului Duh nu se indeparta nici de sufletele lor, nici de mormintele lor, nici de sfintele lor imagini ”. Evident, icoanele nu trebuie cinstitute asa cum trebuie cinstit Dumnezeu. Dar ele apartin aceleiasi categorii de obiecte sanctificate de prezenta lui Iisus Hristos – ca, de pilda, Nazaretul, Golgota, lemnul Crucii. Aceste locuri si obiecte au devenit “recipienti ale energiei divine”, caci prin ele Dumnezeu opereaza mantuirea oamenilor. In zilele noastre, icoanele iau locul miracolelor si celorlalte fapte ale lui Iisus Hristos, pe care ucenicii sai au avut privilegiul sa le vada si sa le admire.

Pe scurt, asa cum relicvele faceau posibila comunicarea intre Cer si Pamant, icoanele reactualizeaza miraculosul illud tempus, cand Hristos, Fecioara si Apostolii traiau printre oameni. Icoanele sunt, daca nu asemanatoare ca putere moastelor, cel puțin mai usor accesibile credinciosilor; ele se pot gasi in bisericile si capelele cele mai modeste si in locuintele particulare. In plus, contemplarea lor permitea accesul la un intreg univers de simboluri. Prin urmare, imaginile erau susceptibile sa desavarseasca si sa adanceasca instruirea religioasa a

DINU DORIANA - CLASA a-X-a E
COMAN CRISTINA - CLASA a-X-a E
TEODORESCU MIHAELA - CLASA a-X-a E
LICEUL ECONOMIC „COSTIN C. KIRITESCU”

IMPERIUL BIZANTIN SI BISERICA ORTODOXA

celor care nu stiau carte. Icoanele au avut, intr-adevar, acest rol in toate straturile rurale din Europa Rasariteana.

Dincolo de ratiuni politice si sociale, febra iconoclasta nu rezista. Pe de o parte, iconoclastii ignorau sau respingeau functia simbolica a imaginilor sacre, pe de alta parte, numerosi iconofili utilizau cultul icoanelor in propriul lor folos sau pentru a-si asigura prestigiul, preponderenta si bogatia anumitor institutii eclesiastice.

III. PROBLEMA RELIGIOASA

Intre Rasarit si Apus s-a produs o ruptura si din punct de vedere al religiei. Printre cuceririle arabilor sau numarata si maretele diocese Antiohia, Ierusalim si Alexandria. In aceasta situatie, Constantinopolul si Roma raman singurele pretedente la postul de lider al crestinatatiei, iar disputele dintre ele se intensifica.

Se stia ce loc ocupa religia in sufletele bizantinilor, ce credinta arazatoare, adeseori supoerstitioasa ii axalt si cata incredere isi puneau in protectia divina care apara imperiul Bizantin .in ochii bizantinilor Constantinopolul era “ orasul pazit de Dumnezeu “ si toata lumea stia ca in multe imprejurari sfanta icoana a Fecioareidin Blacherne,plimbata pe zidurile cetatii,pusese pe fuga asediatorii barbari.la Tesalonc era Sfantul Dumitru patronul si protectorul orasului, se spunea ca intervenea in persoana pentru a lupta si a pune p[er] fuga slavii si avarii.si astfel in momentele de mare primejdie parea ca Bizantul traia intr-o adevarata atmosfera de miracol.

La Constantinopol, Imparatul era protectorul Bisericii avand autoritare directa asupra ei, in timp ce la Roma Papa stabilise ca Biserica Latina era independenta de stat, uneori fiindu-l chiar rivala.

Datorita divergentelor de ordin religios, cele doua biserici s-au indepartat din ce in ce mai mult, pana cand in 1054 a avut loc Marea Schisma, care a insemnat ruptura religioasa dintre cele doua centre ale crestinatatiei, ce se mentine pana in zilele noastre. Constientizarea Schismei dintre ortodocsi si catolici in marea masa a credinciosilor are loc insa mai tarziu, in perioada cruciadelor. Marea Schisma a separat crestianismul in doua **ramuri**: Papa de la Roma, crestianismul catolic (universal); Patriarhul Constantinopolului, crestianismul ortodox, dominat de acesta.

Datorita divergentelor de ordin religios, cele doua biserici s-au indepartat din ce in ce mai mult, pana cand in 1054 a avut loc Marea Schisma, care a insemnat ruptura religioasa dintre cele doua centre ale crestinatatiei, ce se mentine pana in zilele noastre. Constientizarea Schismei dintre ortodocsi si catolici in marea masa a credinciosilor are loc insa mai tarziu, in perioada cruciadelor. Marea Schisma a separat crestianismul in

DINU DORIANA - CLASA a-X-a E
COMAN CRISTINA - CLASA a-X-a E
TEODORESCU MIHAELA - CLASA a-X-a E
LICEUL ECONOMIC „COSTIN C. KIRITESCU”

IMPERIUL BIZANTIN SI BISERICA ORTODOXA

doua **ramuri**: Papa de la Roma, crestinismul catolic (universal); Patriarhul Constantinopolului, crestinismul ortodox, dominat de acesta.

Constantin cel Mare, din ziua in care facuse din crestinism o religie de stat, avusese grija sa dea guvernarii imperiale dreptul de a interveni in toate problemele ecleziastice si ii asigurase mijlocul de guvernare in mod despotic .

Autoritatea imparatului in materie de religie parea aproape absoluta. El convoca conciliile, era reprezentat aici prin inalti functionari, cand nu asista in persoana, deciziile Parintilor si aceste decizii nu aveau putere de lege decat dupa ratificare(6).

La alegerea patriarhului Constantinopolului, Sinodul prezenta suveranului o lista de trei persoane intre care el trebuia sa aleaga, dar imparatul isi rezerva drepturile, daca numele propuse nu-l conveneau, sa adauge o a patra persoana care-l placea mai mult ; in asa fel incat, imparatul era acela care-l alegea pe patriarh.In secolul al X-lea, cucerirea Cretei de la musulmani este plina de inflacarare religioasa si de minuni si victoria militara se completeaza prin conversiunea necredinciosilor invinsi.

In timpul lui Leon al VI-lea, patriarhul Nicolae, ocupat de inalta tradare si de complot impotriva autoritatii imperiale fu destainuit si inlocuit printr-un prelat mai bine vazut la curte, prieten intim si favorit al imparatului; tot astfel in vremea lui Isaac Comnenul, patriarhul Mihail Cerularios, a carui ambitii ingrijora pe suveran, a fost arestat, internat intr-o manastire, asteptand sa l se faca un proces pentru care l s-a scris un lung si violent rechizitorii si numai moartea il salva pe Cerularios de o condamnare inevitabila.

Iustinian puna sa-l aresteze pe papa Silvestru; el trata foarte aspru pe papa Virgiliu venit la Constantinopol si care nu se aratase prea docil in fata dorintelor imperiale.

Fata de intreg clerul era aceeași politica, in care violentele alternau cu coruptia; astfel autoritatea imperiala parea sa guverneze Biserica.De altfel, Biserica accepta aceasta constanta interventie a suveranului ca un lucru cu totul legitim.Patriarhul Menas spunea ca in secolul al VI-lea: “ Nimic nu trebuie sa se faca in prea sfanta Biserica impotriva vointei si a ordinelor imparatului” (7).

Totusi, patriarhul din Constantinopol era un personaj foarte puternic de care trebui asa se tina seama.De la conciliul din Chalcedonia, el avea, in ierarhia ecleziastica, al doilea rang imedia dupa pontiful roman; de cand in secolul al VII-lea, Alexandria, Ierusalimul, Antiohia cazusera in mainile arabilor, el era singurul patriarh din imperiul Bizantin si pretindea sa aiba, in Orient, un loc egal cu cel pe care papa il avea in Occident.In adevar, patriarhul Constantinopolului era un adevarat papa al imperiului Bizantin.Domniul in care se exercita autoritatea sa era imensa: in secolul al X-lea el nu

6. Charles Diehl, *Marile probleme ale istoriei bizantine, Figuri bizantine, Editura pentru literatura* 1969

7. *Figuri bizantine, volumul 1, editura pentru literatura, 1969*

DINU DORIANA - CLASA a-X-a E
COMAN CRISTINA - CLASA a-X-a E
TEODORESCU MIHAELA - CLASA a-X-a E
LICEUL ECONOMIC „COSTIN C. KIRITESCU”

IMPERIUL BIZANTIN SI BISERICA ORTODOXA

cuprindea mai putin de 57 de mitropolii, 49 de arhiepiscopate si 514 episcopate si prin aceasta exercita influenta fara egal in intreaga monarhie.El dirija pe de alta parte, in general de acord cu suveranu, toata politica religioasa a Bizantului. In prinvinta imparatului el avea puternice mijloace de actiune.Din amvonul Sfintei Sofii putea sa discute si sa condamne actele de guvernament; putea sa exdomunice pe basileu, sa-l impuna canoane aspre, sa-l interzica pentru un timp mai mult sau mai putin lung intrarea in biserica.Este ceea ce a facut patriarhul Nicolae in cand,intr-o zi de mare sarbatoare, indrazni sa opreasca pe pragul Sfintei Sofii pe imparatul Leon al VI-lea si maretul si cortegiu si sa interzica printului intrarea in sanctuar(8).

Patriarhul Cerularios mergea inca si mai departe; el reclam ca pe un drept al sacerdotilor privilegiul de a purta, ca si imparat, incaltaminte de purpura si de a arata astfel ca el avea, in domeniul ecleziastic, o autoritate egala cu aceea pe care basileul o avea in domeniul politicii.

El spunea: " Intre patriarhat si imperiu nu este nici o deosebire sau aproape nu este si, in ceea ce priveste onorurile care li se datoresc, patriarhul poate pretinde mai mult ". Toate acestea dadea patriarhului un prestigiu extraordinar .

In sfarsit, seful Bisericii bizantine era foarte bogat si acesta era un alt mijloc de influenta, el era foarte respectat in capitala, foarte popular, si aceasta il ispita sa intervina de multe ori pana si in problemele mari ale politicii.

Pe langa patriarh, dezvoltarea monarhismului crease in biserica o alta forta de care trebuia sa se tina seama. Intreaga societate bizantina avea, pentru calugari, o administratie fara margini si insusi, imparatul era cel dintai care nu pecupetea respectul fata de acesti oameni credinciosi, care renuntasera la lume petru a deveni" cetateni ai cerului". Iustinian spunea intr-una din novelele sale ca monarhismul este" nu numai un lucru sfant prin faptul ca el indreapta sugletele catre Dumnezeu si folositor prin aceasta celor care il imbratiseaza, dar si un lucru necesar societatii intregi prin sfintenia moravurilor calugarilor si rugaciunilor pe care ei le adreseaza lui Dumnezeu; si mai departe(9): " Daca aceste maini pure si aceste suflete sanctificate se roaga pentru imperiu, armata va fi mai puternica, prosperitatea imperiului mai mare, agricultura si comertul mai infloritoare sub bunavointa sigura a lui Dumnezeu". Si toata lumea gandea ca imparatul.

Un bizantin bogat era mandru sa intemeieze si sa inzestreza somptuos o manastire; si aproape toti bizantinii, chiar cei mai indiferenti in aparenta, vroiau, cand simteau ca se apropie moartea, sa intre intr-o manastire, sa imbrace rasa calugareasca si sa moara in sfintenie, spre a-si asigura astfel mantuirea vesnica.Manastirile erau foarte numeroase in capitala si in intreg imperiul.Unele aceste manastiri erau celebre, de exemplu manastirea Studion din Constantinopol, manastirile din Olimpia Bitiniei, aceea din indepartatul Sinai, acelea de la Sfantul Munte Athos. Unele din aceste manastiri pastrau relicve ilustre sau icoane sfinte si pelerinii veneau cu gramada in anumite zile sa le inconjoare cu veneratia lor si sa astepte de la ele minuni; si aceasta

8. Charles Diehl, *Marile probleme ale istoriei bizantine, Figuri bizantine, volumul 1, editura petru literatura, 1969*

9. *Ibidem*

IMPERIUL BIZANTIN SI BISERICA ORTODOXA

era pentru calugari o alta posibilitate de influenta(10).Alte manastiri, ca Studionul, erau centre de activitate intelectuala sau artistica si aceasta de asemenea marea prestigiu lor si era pentru ei un mijloc de actiune. Mult mai mult decat clerul mirean, calugarii dirijau constiintele si astfel orientau, dupa bunul lor plac, sufletul bizantin. In sfarsit, manastirile erau foarte bogate si bogatiile lor cresteau fara incetare prin noi donatii. In rezumat, toate acestea faceau din monarhism o forta care deseori intervenea in marile probleme ale statului. De multe ori calugarii din Constantinopol s-au strans in lungi cortegii pentru a-si prezenta la palat doleantele sau parerile si nu o data aceste manifestatii zgomotoase, care faceau mare efect asupra populatiei capitalei, au fortat vointa imparatului. Se cunoaste rolul pe care l-au jucat calugarii in cearta icoanelor si ce rezistentă au opus imparatilor iconoclasti. Ei au mers si ai departe la inceputul secolului al IX-lea si, sub influenta Studitilor au incercat, in acel moment, sa elibereze Biserica de sub autoritatea imperiala, intr-o lupta care, in unele privinte, aminteste ceea ce a fost in occident cearta pentru investitura,” Problemele ecleziastice, declara Teodor din Studion imparatului Leon al V-lea, sunt de competenta protilor si a doctorilor; imparatului ii apartine administrarea lucrurilor exterioare. Celor dintai le revine dreptul de a lua hotarari care sprivesc dogmele si credinta; pentru maiestatea voastra este o datorie sa le ascultati si sa nu uzurpatisi locul lor”(11)

In general, problema religioasa era rezolvata in sensul dorit de autoritatea imperiala. Textele legislative arata foarte bine locul de seama pe care il detinea imparatul in Biserica si rolul esential pe care si-l atribuia. Iustinian, dupa ce declarase in principiu ca “ buna ordiană a Bisericii este sprijinul imperiului” declara ca cea dintai datorie a printului este “ de a pastra neatinsa credinta crestina curata”, de a apara de orice tulburare statul si prea Sfanta Biserica apostolica si catolica”(12)si credea ca “nimic nu ar putea sa placa mai mult lui dumnezeu decat sa uneasca pe toti crestinii intr-o singura credinta curata”. Din aceste reguli, s-a inspirat, atata timp cat a durat imperiul, politica imparatilor bizantini.

Fara indoiala, s-au intalnit cateodata patriarhi ambitiosi care, in fata unui imparat slab, au exercitat o puternica autoritate; asa a fost cazul lui Mihail Cerularios care, in 1054 impunea lui Constantin Monomacul ruptura cu roma si desfacea definitiv biserica orientala de sub ascultarea romana. Si deasemena cand, in secolul al XIII-lea, Mihail al VIII-lea, la conciliul de la Lyon si dupa el succesorii sai, la sfarsitul secolului al XIV-lea si in prima jumătate a secolului al XV-lea s-au trudit sa restabileasca unirea cu papalitatea, patriarhul s-a aflat in fruntea opozitiei si a fost u adversar ingrijorator si redutabil pentru imparat, infrangand adeseori pe suveran. Totusi, in general, in timp ce biserica romana, guvernata de mari popi, devenea o putere independenta, Biserica orientala ramanea supusa ordinilor suveranului. Si daca in istorie acestei Biserici se gasesc pagini glorioase, ca opera misionarilor pe care i-a condus asa de abil patriarhul

10. Charles Diehl, *Marile probleme ale istoriei bizantine, Figuri bizantine, Editura pentru literatura, 1969*

11,12. Charles Diehl, *Marile probleme ale istoriei bizantine, Figuri bizantine, volumul I, Editura pentru literatura, 1969*

IMPERIUL BIZANTIN SI BISERICA ORTODOXA

Fotie, privind mai adanc lucrurile, este incontestabil ca ea a ramas, de cele mai multe ori, un instrument in serviciul politicii imperiale.

IV. IMPARATEASA IRINA

Spre sfarsitul anului 768, Constantinopolul era in mare sarbatoare, capitala bizantina celebra casatoria mostenitorului tronului Leon, fiul lui Constantin al V-lea. Cateva saptamani mai tarziu Constantin si fiul sau ridicaseră voalul ce acoperea chipul viitoarei imparatese, ii pusesera coroana de aur si cercei in urechicu pietre scumpe. Ea se aratase la balconul salonului celor Nouasprezece paturi si fusese aclamate de noii sai supusi.

Ca si Athenais – Evodchia, Irina era ateniana din nastere, ca si aceasta, era orfana. Frumusetea sa a ajucat un mare rol, facand din ea nora unui imparat. De aici se opreste asemanarea intre cele doua printese.

Irina era pioasa, de o pietate axalta, ta si aprinsa, pe care i-o inflacarau inca si evenimentele epocii tulburi in care traia.

Un grav conflict religios framanta atunci, de mai mult de patruzeci de ani, imperiul bizantin. Era in toiul luptei care s-a numit Cearta icoanelor.

Impotriva lor era imparatul Constantin al V-lea, suflet pasional, vointa energica, dusese lupta cu o inversunare deosebita. Din ordinul sau s-a ajuns la executii brutale, uneori sangeroase. Manastirile fusesera laicizate, calugarii expulzati, inchisi, exilati. Constantinopolul era aproape gol de calugari.

Irina era femeie si pe deasupra era venita dintr-o provincie legata strans de cultul icoanelor. Simpatiile sale nu erau deci deloc indoelnice. Dar, in momentul cand ea intra in familia imperiala, persecutia era in toata puterea sa; si alaturi de temutul Constantin al V-lea nu era bine sa manifesti pe fata sentimentele de opozitie. Irina ascunsese deci, cu grija, credintele sale. Facu chiar mai mult : la cererea socrului sau, ea jura solemn sa nu accepte niciodata icoanele; se vede aparand din acel moment, in acest suflet putin tulbure, ceva din spiritul prefacatorie si din lipsa de scrupule care va izbucni mai tarziu cu atata putere.

In anul 775, Constantin al V-lea muri si cand noul imparat, Leon al IV-lea, sub influenta foarte mare a Irinei, slabi putin vechea severitate. Legenda spune ca in palat Anthousa, o fiica a fostului imparat pastra fara teama si fara scrupule credinta icoanelor interzise. Irina crezu ca poate sa o imite pe cumnata sa si se falea ca a restaurat in resedinta suverana cultul interzis. Insa incercarea avea sa aibe urmari tragice. Intr-o zi

DINU DORIANA - CLASA a-X-a E

COMAN CRISTINA - CLASA a-X-a E

TEODORESCU MIHAELA - CLASA a-X-a E

LICEUL ECONOMIC „COSTIN C. KIRITESCU”

IMPERIUL BIZANTIN SI BISERICA ORTODOXA

sotul Irinei descoperi in apartamentul ei, ascunse sub perine doua icoane. Sotul ei a fost foarte manios, iar la putin timp el muri subit (780). Mostenitorul era un copil de 10 ani Constantin al VI-lea, iar Irina devenit imparateasa.

“ Asezata sub cortul imperial, in varful promontorului care domina apele repezi ale Bosforului, ea isi petrecea serile in fata feeriei nemuritoare a cerului levantin, vazandu-se reflectata in bazinul de metal cioplit, stralucitoare ca Maica Domnului in hainele sale pompoase, care oglindeau stelele in fiecare taietura a bijuteriilor unice. Ganduri de triumf vibrau in ea. Memoria sa evoca invataturile misterioase ale scolilor. Bucuria de a face sa vibreze un popor intreg la respiratia mintii sale, o tinea in extaz” (7).

Aceasta este desigur o inchipuire de poet, dar si istoricii seriosi ne-o descriu pe Irina sub un aspect seducator.

Dupa moartea lui Leon al IV-lea, multe ambitii rivale se agitau in jurul tinerei imparatese. La curte ea intalni ostilitatea cumnatilor ei, cei cinci fii ai lui Constantin al V-lea, printi populari si ambitiosi de care avea sa se teama mai tarziu.

Irina zdorbi fara mila pe unii dintre adversarii sai, pe altii ii inlatura pe nesimtite din posturile unde devein suparatori. Se formase un complot spre a aduce pe tron pe Cezari; ea profita de acest fapt pentru ai sili pe cumnatii sai sa se calugareasca si astfel sa fie infranti iremediabil. In anul 780 ea ii sili pe toti sa participe la sarbatoarea Craciunului, si tot in acel an schimba tot personalul palatului. In locul celor cu functii mari ea instala oameni de-ai ei, mai ales enuci din casa si din intimitatea ei.

Ea l-a pus ca prim-ministru pe Staurakios, marele ei favorit, care devenit logofatul curtii, in scurt timp ajunsese stapanul necontestat si atotputernic al Palatului Sacru.

In timp ce schimba personalul administratiei, Irina modifica si politica generala a imperiului. Puse capat razboiului din orient, cauta in occident o apropiere de papalitate si incerca un tratat cu Carol cel Mare.

Dupa grele incercari la care a fost supusa Irina a fost infranta, iar in luna noiembrie 802 a fost expediata in Lesbos unde a fost tinuta sub paza si nimeni nu avea voie sa o viziteze. In aceasta captivitate ea muri trista, in luna august 803, parasita de toti; corpul sau a fost dus la manastirea din Prinkipo si mai tarziu la Constantinopol, unde a fost inmormantata la biserica Sfintii Apostoli, in capela funerara, unde dormeau atitia imparati

7. Paul Adam, *Princess bysantines*, pg.33, 34

DINU DORIANA - CLASA a-X-a E
COMAN CRISTINA - CLASA a-X-a E
TEODORESCU MIHAELA - CLASA a-X-a E
LICEUL ECONOMIC „COSTIN C. KIRITESCU”

BIBLIOGRAFIE

1. Charles Diehl, Marile probleme ale istoriei bizantine, Editura pentru literatura, 1969
2. Ch.Diehl, Figuri bizantine, Editura pentru literatura 1969
3. Fl.Bramnstein Silvestre, Ghid de cultura generala,Edituara Orizontului, Bucuresti, 1991
4. E. Kitzinger, "The Cult of Images in the Age before Iconoclasme"
5. Jaroslav Pelikan, "The Spirit of Eastern Christendom"
6. Stephan Gero, "Byzantine Iconoclasm during the Reign of Constantine V"
7. Mircea Eliade, "Istoria credintelor si ideilor religioase"
8. Enciclopedia Britanica
9. Paul Adam, Princess bysantines, pg.33, 34
10. Ibidem

CUPRINS

1. Locul Bizantului in istoria evului mediu	1 - 6
2. Venerarea icoanelor si miscarea iconoclasta	7 - 9
3. Problema religioasa	9 - 13
4. Imparateasa Irina	14 -15
5. Bibliografie	16

DINU DORIANA - CLASA a-X-a E
COMAN CRISTINA - CLASA a-X-a E
TEODORESCU MIHAELA - CLASA a-X-a E
LICEUL ECONOMIC „COSTIN C. KIRITESCU”